

Trestní právo

Materiál byl vytvořen v rámci projektu
Nové výzvy, nové příležitosti, nová škola

*Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním
fondem a státním rozpočtem České republiky*

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

1 Pojem a prameny trestního práva

Trestní právo je odvětví veřejného práva. Je to souhrn právních předpisů o trestání osob za závažná provinění (trestné činy) proti chráněným společenským i individuálním zájmům.

Účelem norem **trestního práva** je **chránit** zájmy společnosti, práva a oprávněné zájmy FO a PO, udržovat pořádek a bezpečnost ve státě.

Trestní právo členíme na trestní právo hmotné a trestní právo procesní.

Trestní právo hmotné - vymezuje trestné činy a tresty, které se za ně ukládají, hlavním pramenem je **trestní zákoník** (zákon č. 40/2009 Sb.)

Trestní právo procesní - upravuje postup orgánů činných v trestním řízení, hlavním pramenem je **trestní řád** (zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním)

Trestní zákoník je rozdělen na dvě části:

- 1. Část obecná** - upravuje základní podmínky trestní odpovědnosti a další společná ustanovení týkající se všech druhů trestných činů
- 2. Část zvláštní** - definuje druhy trestných činů a trestů, které se za ně ukládají

Trestnost činu se posuzuje podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán. Podle pozdějšího zákona pouze v případě, kdy je to pro pachatele příznivější → **zákaz retroaktivity**.

2 Trestný čin

- protiprávní čin, který **trestní zákoník** označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v trestním v trestním zákoníku
- **trestní odpovědnost** (= možnost být za trestný čin stíhán) lze uplatňovat **jen v případech společensky škodlivých**, kde nepostačí uplatnění odpovědnosti dle jiného právního předpisu

TRESTNÝ ČIN A PŘESTUPEK	
Trestný čin	Přestupek
– znaky jsou uvedeny v trestním zákoně – společenská škodlivost vyšší než u přestupků, u škody nad 5 000 Kč	– zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno
– sankce: trest, ochranné opatření	– sankce: jsou mírnější, nelze udělit trest odnětí svobody
– rozhodují trestní soudy	– rozhodují správní orgány (správní právo)

TRESTNÉ ČINY	
Přečiny	Zločiny
– všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let	– všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny; zvláště závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let

2.1 Skutková podstata trestného činu

- souhrn typových znaků, které určují jednotlivé druhy trestných činů a odlišují je navzájem
- **jde vlastně o definici trestného činu**, uvedenou ve zvláštní části trestního zákoníku

Skutkové podstaty trestných činů jsou v trestním zákoníku uspořádány do třinácti hlav, např.:

- I. Trestné činy proti životu a zdraví (vražda, ublížení na zdraví, rvačka apod.)
- III. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (znásilnění, kuplířství apod.)
- IV. Trestné činy proti rodičům a dětem (bigamie, opuštění dítěte, podání alkoholu dítěti apod.)
- V. Trestné činy proti majetku (krádež, zpronevěra, podvod, lichva apod.)
- X. Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných (úplatkářství, křivé obvinění, výtržnictví apod.)

2.2 Znaky skutkové podstaty trestného činu

a) obecné

- věk fyzické osoby (15 let) a právnická osoba
- **příčetnost** - pachatel v době spáchání činu rozpozná jeho nebezpečnost a ovládá své jednání
- rozumová a mravní vyspělost

b) typové

- **objekt** - společenský zájem (hodnota), proti němuž čin směřuje (např. zdraví, vlastnictví apod.)
- **objektivní stránka** - jednání, následek, příčinná souvislost mezi nimi
- **subjekt** - vymezení osoby pachatele (příčetná FO, která má 15 let; právnická osoba)
- **subjektivní stránka**

Subjektivní stránka trestného činu

- při zkoumání subjektivní stránky trestného činu se sleduje zejména **zavinění** → pachatelův psychický vztah ke skutečnostem naplňujícím skutkovou podstatu. Existují dvě formy zavinění:

1. Úmysl

- a) **Úmysl přímý** - pachatel chtěl porušit nebo ohrozit zájem chráněný zákonem
- b) **Úmysl nepřímý** - pachatel věděl, že svým jednáním může porušení nebo ohrožení zákonem chráněného zájmu způsobit a pro případ, že jej způsobí, byl s tím srozuměn

2. Nedbalost

- a) **Nedbalost vědomá** - pachatel věděl, že může porušit nebo ohrozit zájem chráněný trestním zákonem, ale spoléhal, že k tomu nedojde. Vědomá nedbalost je projevem pachatelovy lehkomyšlnosti a hazardérství.

b) **Nedbalost nevědomá** - pachatel nevěděl, že svým jednáním může porušení nebo ohrožení státem chráněného zájmu způsobit, ačkoliv to vědět měl a mohl. Nevědomá nedbalost je projevem pachatelovy lhostejnosti, duševní lenosti, nepečlivosti, nesvědomitosti.

V trestním zákoně je většina skutkových podstat trestných činů formulována tak, že trestné je pouze úmyslné jednání. Nedbalost postačí tam, kde to zákon výslovně připouští.

3 Trestní odpovědnost právnických osob

- PO jsou v ČR trestně odpovědné od roku 2012 na základě **zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim** a vztahuje se na české i zahraniční právnické osoby mající svá sídla, organizační složky nebo majetek na území ČR
- z trestní odpovědnosti jsou vyloučeny pouze právnické osoby veřejného práva při výkonu veřejné moci (Česká republika, obce, kraje a hlavní město Praha)
- v zákoně je 79 druhů trestných činů, za které mohou být právnické osoby odpovědny (např. podvod, krácení daně, porušení autorského práva, podplácení, poškozování ŽP)
- **trestný čin spáchaný právnickou osobou je protiprávní čin spáchaný v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti** (spáchal jej např. zaměstnanec PO nebo člen jejího statutárního orgánu)
- za totéž protiprávní jednání je možné souběžně trestně postihnout FO i PO
- **druhy trestů pro právnické osoby** jsou:
 - zrušení právnické osoby, pokud má sídlo v ČR
 - propadnutí majetku
 - peněžitý trest
 - zákaz činnosti až na 20 roků
 - propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty
 - zákaz plnění veřejných zakázek
 - zákaz přijímání dotací
 - povinnost uveřejnění rozsudku

4 Vývojová stadia trestné činnosti

- základem trestní odpovědnosti v trestním právu je především **dokonaný trestný čin**
- pro společnost jsou však škodlivá i **příprava a pokus trestného činu**
- příprava je trestná jen u zvlášť závažných zločinů

5 Okolnosti vylučující protiprávnost

- způsobují, že pachatelův čin, podobající se svými rysy trestnému činu, není protiprávní

1. Nutná obrana - odvracení přímo hrozícího nebo trvajícího útoku na zájem chráněný trestním zákoníkem. Musí být přiměřená povaze a nebezpečnosti útoku.

2. **Krajní nouze** - odvracení nebezpečí přímo hrozícího zájmu chráněnému zákonem
3. **Svolení poškozeného** – poškozený dává k činu svolení, tím se tento čin stává dovoleným a jeho protiprávnost zaniká (zejména u majetku v osobním vlastnictví)
4. **Přípustné riziko** – pokud osoba, která vykonává nějakou společensky prospěšnou činnost (např. ve vědě a výzkumu), ve snaze dosáhnout tohoto společensky prospěšného účelu, poruší zájem chráněný trestním zákoníkem, nepůjde o trestný čin
5. **Oprávněné použití zbraně** - případy použití zbraně v mezích zmocnění příslušných zákonných předpisů (policisté)

6 Trestná součinnost a účastenství

- trestná součinnost znamená, že na páchání trestného činu se podílí **více spolupachatelů** nebo **i jiné osoby**, které trestný čin úmyslně vyvolají nebo usnadňují, zužitkují výnosy, případně zúčastněným osobám usnadňují uniknout trestnímu stíhání nebo trestu
- trestná součinnost se posuzuje podle stejného ustanovení trestního zákoníku jako pachatelství

6.1 Pachatel, nepřímý pachatel, spolupachatel

Pachatel – ten, kdo trestný čin spáchal sám

Nepřímý pachatel – ten, kdo ke spáchání trestného činu úmyslně využije jiné osoby, která sama nejedná zaviněně. Nepřímý pachatel je za trestný čin odpovědný tak, jako kdyby jej spáchal sám.

Spolupachatel – ten, kdo spáchá trestný čin úmyslným společným jednáním dvou nebo více osob. Spolupachatel je za trestný čin odpovědný tak, jako kdyby jej spáchal sám.

6.2 Organizátor, návodce, pomocník

– jsou trestně odpovědni stejně jako pachatelé

- **organizátor** - čin zorganizoval nebo řídil, ale přímo se nepodílel na jeho spáchání
- **návodce** - úmyslně navedl pachatele k vykonání trestného činu
- **pomocník** - poskytl pachateli pomoc, zejména opatřením prostředků, odstraněním překážek, radou nebo slibem pomoci po trestném činu, hlídá na místě činu, vyláká poškozeného na místo činu

7 Zánik trestní odpovědnosti

- důvodem zániku trestní odpovědnosti jsou okolnosti, které nastávají po spáchání trestného činu, ale dříve, než je o něm rozhodnuto
- v tomto případě stát ztrácí právo na potrestání pachatele
- a) **účinná lítost** – pachatel dobrovolně zamezil nebo napravil škodlivý následek trestného činu zamezil nebo jej napravil, anebo učinil o trestném činu oznámení v době, kdy škodlivému následku trestného činu mohlo být ještě zabráněno

b) **vypršení promlčecí doby** – trestnost činu zaniká uplynutím doby stanovené zákonem (*od 3 do 20 let* podle závažnosti trestných činů). Výkon trestu u některých trestných činů nemůže být promlčen (především trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy).

c) **smrt pachatele**

d) **milost prezidenta republiky**

8 Trestní sankce u fyzických osob

Trestními sankcemi jsou **tresty** a **ochranná opatření**. Je nutno je ukládat s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a poměrům pachatele. Při ukládání trestních sankcí se přihlédne i k právem chráněným zájmům osob poškozených trestným činem.

Účel trestní sankce je

- ochrana společnosti před pachateli trestných činů
- zabránit pachateli v dalším páčání trestné činnosti
- vychovat pachatele k řádnému životu
- výchovné působení i na ostatní členy společnosti

8.1 Tresty

1. **Odnětí svobody** - nejvýše na 20 let, výjimečně nad 20 let až do 30 let nebo doživotí
2. **Domácí vězení** - nejvýše na 2 roky
3. **Obecně prospěšné práce** - v rozsahu 50 až 300 hodin
4. **Propadnutí majetku** - celý majetek nebo část majetku určená soudem (u závažných zločinů)
5. **Peněžitý trest** - ukládá se v denních sazbách (20-730 dní), denní sazba činí 100 Kč - 50 000 Kč
6. **Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty** - věc či jiná majetková hodnota použitá nebo určená ke spáchaní trestného činu nebo díky trestnému činu nabytá
7. **Zákaz činnosti** - na 1 rok až 10 let, byl-li trestný čin spáchán v souvislosti s touto činností
8. **Zákaz pobytu** - na 1 rok až 10 let, vztahuje se na určité místo nebo obvod
9. **Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce** – až na 10 let
10. **Ztráta čestných titulů a vyznamenání**
11. **Ztráta vojenské hodnosti** - degradace až na vojína
12. **Vyhoštění** - pouze cizinci, na 1 - 10 let nebo na dobu neurčitou

Trestem odnětí svobody se rozumí:

- nepodmíněný trest odnětí svobody
- podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody (nebo podmínka s dohledem)
- výjimečný trest

Poznámka:

Podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody je možný jen u trestů nepřevyšujících 3 léta.

Trest odnětí svobody je obsažen ve všech skutkových podstatách. Jeho výkon probíhá ve čtyřech **základních typech věznic** - *s dohledem, s dozorem, s ochranou, se zvýšenou ostrahou*. O zařazení do jednotlivých typů věznic rozhoduje soud.

Výše trestů se určuje s přihlédnutím k **polehčujícím a přitěžujícím okolnostem**.

Polehčující okolnost - upřímná lítost, nahrazení způsobené škody, první provinění apod.

Přitěžující okolnost - recidiva, brutalita pachatele

8.2 Ochranná opatření

– lze je ukládat za splnění zákonných podmínek samostatně nebo vedle trestu

1. **Ochranné léčení** - ukládá se nepřičetnému pachateli, pachateli s drogovou závislostí
2. **Zabezpečovací detence** - nucené zadržování a léčba nemocných ve zdravotnických zařízeních
3. **Ochranná výchova** – lze uložit jen mladistvým (15 - 18 let, výjimečně pod 15 let)
4. **Zabrání věci** - věc nemusí náležet pachateli nebo mít vztah k trestnému činu

8.3 Soudnictví ve věcech mládeže

– upravuje speciální zákon

– týká se trestní odpovědnosti a trestání mladistvých (15 – 18 let), resp. dětí mladších 15 let

– trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá **provinění**

– rozhodují zde tzv. **soudy pro mládež** a mohou uložit následující **opatření**:

- **výchovná opatření** (např. nahradit škodu, podrobit se léčení, nestýkat se s určitými lidmi)
- **ochranná opatření** (ochranná výchova, ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci)
- **trestní opatření** (omezený okruh trestů, tresty odnětí svobody snížené obecně na polovinu)

9 Trestní řízení

(Trestní právo procesní)

– zákonem stanovený postup orgánů činných v trestním řízení při zjišťování trestných činů a jejich pachatelů a při výkonu trestních sankcí

9.1 Základní zásady trestního řízení

1. **Zásada řádného zákonného procesu** - nikdo nemůže být stíhán jinak než ze zákonných důvodů a zákonným způsobem
2. **Zásada přiměřenosti** - zasahovat do práv jiných osob jen v nezbytné míře
3. **Zásada rychlého procesu** - důležitá pro oběti i pachatele
4. **Zásada zajištění práva na obhajobu** - nutnost poučení o právu na obhajobu
5. **Zásada oficiality** - zahájení trestního řízení z úřední povinnosti
6. **Zásada legality** - povinnost státního zástupce stíhat všechny trestné činy, o nichž se ví
7. **Zásada vyhledávací** – zjišťuje se skutkový stav, o němž nejsou pochybnosti
8. **Zásada bezprostřednosti** - soud rozhoduje jen na základě důkazů, jež byly před ním provedeny
9. **Zásada ústnosti** - veškeré důkazy musí být před soudem realizovány ústně

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- 10. Zásada presumpce nevinoty** - dokud soud nevyslovil vinu, hledí se na obžalovaného jako na nevinného; vina musí být obžalovanému prokázána
- 11. Zásada volného hodnocení důkazů** - OČTŘ hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení
- 12. Zásada veřejnosti** - při soudním projednávání může být přítomná veřejnost, vyloučena může být pouze výjimečně na základě zákona, rozsudek je vždy veřejný
- 13. Zásada objektivní pravdy** - orgány činné v trestním řízení postupují tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti; i doznání obviněného musí být prověřeno všemi dostupnými prostředky
- 14. Zásada spolupráce OČTŘ se zájmovými sdruženími občanů** - využívá se jejich výchovného působení (odborové a jiné společenské organizace, pracovní kolektivy a církve)
15. Každý je oprávněn používat před orgány činnými v trestním řízení svého mateřského jazyka. Orgány činné v trestním řízení vedou řízení a vyhotovují svá rozhodnutí v českém jazyce.

9.2 Subjekty trestního řízení

1. **Orgány činné v trestním řízení** - soud, státní zástupce, policejní orgán
2. **Osoba, proti níž se vede trestní řízení**
 - **podezřelý** - osoba, která byla zadržena
 - **obviněný** - osoba, které bylo sděleno obvinění
 - **obžalovaný** - po nařízení hlavního líčení
 - **odsouzený** - osoba, proti které byl vydán pravomocný odsuzující rozsudek
3. **Obhájce** - advokát, poskytuje obviněnému potřebnou právní pomoc
4. **Zúčastněná osoba** – osoba, jejíž věc byla zabrána nebo podle návrhu má být zabrána. Musí být poskytnuta možnost, aby se k věci vyjádřila. Může být přítomna při hlavním líčení a veřejném zasedání, činit při nich návrhy, nahlížet do spisů.
5. **Poškozený** - ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda. Má nárok na náhradu škody, která mu byla trestným činem způsobena.
6. **Zmocněnec zúčastněné osoby nebo poškozeného** – zastupuje zájmy zúčastněných osob nebo poškozených osob
7. **zástupce zájmového sdružení občanů**
8. **osoby s tzv. samostatnými právy obhajovacími** – zákonný zástupce, opatrovník apod.
9. **probační a mediační úředník**
10. **orgán sociálně-právní ochrany dětí** (v řízení proti mladistvému)
11. **osoby s omezenou procesní subjektivitou** – svědek, znalec, tlumočnick

9.3 Stadia trestního řízení

1. **Před zahájením trestního řízení** – policejní orgány přijímají oznámení o skutečnostech nasvědčujících, že byl spáchán trestný čin. Zjišťuje se, zda byl trestný čin skutečně spáchán.

2. **Přípravné řízení** – trestní řízení je zahájeno, kriminální policie shromažďuje důkazy. Tato fáze končí podáním obžaloby státním zástupcem nebo zastavením či přerušением trestního stíhání.
3. **Předběžné projednání obžaloby** – soud zjišťuje, zda obžaloba tvoří spolehlivý podklad pro hlavní líčení. Má se zabránit projednávání neodůvodněných obžalob.
4. **Hlavní líčení** – je jádrem trestního řízení, soud rozhoduje o podané obžalobě, o vině či nevině obžalovaného, o uložení trestu či ochranného opatření

Počátek hlavního líčení - v této fázi státní zástupce přednese obžalobu, poškozený se vyjádří k náhradě škody

Dokazování

Výslech obviněného - nemusí vypovídat, může lhát bez právních následků, nesmí křivě obvinít jinou osobu z trestného činu

Výslech svědků - musí se k výslechu dostavit, jinak se vystavuje hrozbě uložení pokuty, musí vypovídat. Nesmí lhát a zamlčovat důležité okolnosti, jinak mu hrozí, že proti němu bude zahájeno trestní stíhání pro trestný čin křivé výpovědi.

Další důkazy - znalecké posudky (odborné vyjádření znalce), věcné a listinné důkazy, ohledání osoby a věci (ohledání místa činu, prohlídka těla)

Závěr hlavního líčení - jsou přednášeny závěrečné řeči (nejprve státní zástupce, pak obhájce, právo posledního slova pro obžalovaného)

Rozhodnutí soudu - zpravidla rozsudek, a to buď odsuzující nebo zprošťující. Trestní řízení může skončit i vydáním usnesení (při zastavení a přerušení trestního stíhání, při postoupení věci).

5. **Odvolací řízení** – nemusí k němu dojít, když se nikdo neodvolá. Odvolat se může obžalovaný, státní zástupce, poškozený a zúčastněná osoba. Úkolem odvolacího řízení je přezkoumat rozhodnutí soudu prvního stupně i celé řízení, které tomuto rozhodnutí předcházelo. O odvolání proti rozsudku rozhoduje nejbližší nadřízený soud. Odvolací řízení má tři možné výsledky:

- a) potvrzení napadnutého rozsudku a zamítnutí odvolání
- b) zrušení původního rozsudku a vrácení případu soudu prvního stupně
- c) zrušení původního rozsudku a vydání nového rozhodnutí

6. **Vykonávací řízení** – uskutečňuje se za účelem vykonání trestu, když odsuzující rozsudek nabyl právní moci. Uložené tresty se zaznamenávají do **Rejstříku trestů**, který vede Nejvyšší státní zastupitelství v Praze.

